

DER KENDES 287 ARTER AF VILDE BIER I DANMARK. MANGE AF DEM ER HYPPIGT FOREKOMMENDE I BYMILJØER, FORDI HER ER MERE FØDE OG FLERE LEVESTEDER END PÅ LANDET.

Vilde bier i byen

AF **YOKO L. DUPONT**, INSTITUT FOR BIOSCIENCE AARHUS UNIVERSITET OG **HENNING BANG MADSEN**, BIOLOGISK INSTITUT KØBENHAVNS UNIVERSITET

Vilde bier er ikke kun de tykke, pelsede humlebier, som flittigt brummer rundt mellem havens blomster. Langt de fleste arter af vilde bier er små, diskrete insekter. Modsat de kolonilevende humlebier er de fleste vilde bier enlige, dvs. hver enkelt hun har sin egen husholdning, hvor hun bygger sin egen rede, som hun provianterer og lægger æg i uden samarbejde med andre. Fælles for alle bier er, at de er stærkt knyttet til blomster, som de henter pollen (blomsterstøv) og nektar i.

I Danmark kendes der 287 arter af vilde bier, som hører til i alt seks forskellige familier. I de seneste år er der kommet en spirende bevidsthed om, at byområder kan være vigtige levesteder for mange insekter - herunder bier. En engelsk undersøgelse har endda vist, at artstallet af vilde bier var højere i byområder end i landbrugsland.

I et bachelorprojekt (Vollmer, B. H. & Jakobsen, R. D. 2016: *How Wild is »Wild Campus«?*) blev der i Universitetsparken i København indsamlet 46 arter af vilde bier i 2016, allerede et år efter at fire bede

▼ Vægsilkebi, *Colletes daviesanus*. Hun på røllike, *Achillea millifolia*. FOTO: HENNING BANG MADSEN

med vild flora var etableret i den tidligere blomsterfattige græsplæneklippede park. Erfaringer viser, at der i en varieret vilde have ofte findes mindst 50 forskellige arter af vilde bier.

I det følgende beskrives de seks bifamilier, som er repræsenteret i Danmark, med udvalgte eksempler på arter, som er almindelige i bymiljø. Arterne er udvalgt på baggrund af en nylig specialeundersøgelse i Aarhus (Blindbæk, T. 2017: *Competition between honeybees and wild Danish bees in an urban area*), hvor bier blev samlet ind fra 12 forskellige områder og gennem hele aktivitetssæsonen fra april til september. Der blev ved undersøgelsen fundet over 40 forskellige arter af vilde bier.

Colletidae – Korttungebier

Korttungebierne er karakteriserede ved en kort to-lappet tunge. Familien af korttungebier omfatter to meget forskelligt udseende slægter: silkebier (*Colletes* spp.) og maskebier (*Hylaeus* spp.). Silkebier er hårede og kan med deres lodne, gråbrune striber og mellemstore størrelse overfla-

▼ Havemaskebi, *Hylaeus communis*. Hun på rejnfan, *Tanacetum vulgare*. FOTO: YOKO L. DUPONT

disk minde om en honningbi, men er lidt mindre. Maskebier er derimod små, næsten ubehårede, glatte, sorte insekter med små gule farvetegninger og kan ved første øjekast ligne en lille hveps. De samler pollen i kroen, og har derfor ikke nogen synlig pollenkurv.

Vægsilkebien (*Colletes daviesanus*), også kendt som murbi, er forholdsvis almindelig i byområder - særligt i haver. Den samler mest pollen fra blomster af kurvblomstfamilien (f.eks. gyldenris, rejnfan, tidsler, bellis, brandbæger mv.). Den er en enlig bi, hvor hver enkelt hun bygger sine egne reder, men ofte forekommer kolonier, hvor forskellige hunner bygger reder samme sted - dog uden at samarbejde. Vægsilkebier bygger naturligt reder på kalk- og lerskrænter. I byerne bygger de gerne reder i fuger mellem mursten, hvis mørtlen er blevet løs. De anses derfor som skadedyr, men udretter sjældent alvorlig skade.

Havemaskebi (*Hylaeus communis*) er meget almindelig i byens haver og parker, hvor den ofte ses på skærmblostmestre

▼ Havejordbi, *Andrena haemorrhoa*. Hun på gul reseda, *Reseda lutea*. FOTO: HENNING BANG MADSEN

▲ Pragtbuksebi, *Dasypoda hirtipes*. Hun ved redeindgang. FOTO: LISE LAURIDSEN

▲ Bronzevejbi, *Halictus tumulorum*. Hun på gul reseda, *Reseda lutea*. FOTO: HENNING BANG MADSEN

▲ Rødpelset jordbi, *Andrena fulva*. Hun på haveribs, *Ribes rubrum*. FOTO: YOKO L. DUPONT

planter, selvom dens fødevalg er bredt. Rederne bygges i eksisterende hulrum, særligt i gammelt træ eller i hule plantestængler.

Andrenidae – Gravebier

Gravebier er som regel små bier med kort tunge. Den største slægt, jordbier (*Andrena* spp.), omfatter mange forskellige arter. I den danske bifauna er der kendt 61 arter af jordbier. Som deres navn antyder, er de alle knyttet til jord, hvor de anlægger deres reder. De er særligt talrige om foråret.

I byområder ser man hyppigt rødpelset jordbi og havejordbi:

Hunner af rødpelset jordbi (*Andrena fulva*) er en karakteristisk orange/sort, pelset, mellemstor bi, som er meget almindelig i haver og parker i forårsmånederne. Den er ikke kræsen, men besøger gerne blomster af ribs, mælkebøtte, ranunkler, ahorn, pil og frugttræer. Rederne bygger den gerne i græsplæner og blomsterbede, hvor indgangen kan ses omkranset af en lille jordforhøjning, som et muldvarpeskud i miniature. Selvom rødpelset jordbi i dag er en almindelig art, som findes i hele landet, er den kommet til syd fra og blev første gang set i Danmark sidst i 1960'erne.

Havejordbi (*Andrena haemorrhoa*) er en anden art, som er almindeligt udbredt og talrig i haver. Hunnen er en lille, mørkebrun jordbi med rødbrunt pelset bryst og brune hårbørster på bagkropsspidsen.

Hannens pels er lysere i farven - mere grålig til hvidlig. Den besøger en bred vifte af blomster, men ses især i tidlige forårsblomster som mælkebøtte (*Taraxacum officinalis*) og pil (*Salix* spp.).

Halictidae – Vejebier

Vejebier er en stor familie af oftest lidt uanseelige, små, mørke bier, der bygger rede i jorden. Men ser man nærmere på dem, er nogle af dem smukt metallisk farvede, hvilket gælder de to almindelige arter af smalvejebier, bronzesmalbi (*Lasioglossum leucopus*) og metalsmalbi (*L. morio*) samt bronzevejbi (*Halictus tumulorum*), som også træffes i bymiljøet. De fleste redebyggende arter af vejebier er enlige, men nogle arter kan udvikle forskellig grad af social levevis. Det gælder blandt andet for metalsmalbi og bronzevejbi, som under sydligere himmelstrøg, og muligvis også i Danmark, danner kolonier med en æglæggende hun og arbejdere ligesom hos humlebieerne.

Vejebierne omfatter også blodbier (slægten *Sphecodes*), som ikke selv samler pollen fra blomster, men snylter på redebyggende bier ved at fordrive værtsbier fra sin rede og lægge æg i værtsbiers rede. Når blodbiens larve klækkes, lever den af værtsbiers proviant. Blodbiernes navn stammer ikke fra dens barbariske adfærd, men derimod dens smukke, røde bagkrop. Da blodbier ikke selv samler pollen, er de sparsomt behårede og kan overfladisk ligne en hveps.

Melittidae – Sommerbier

Sommerbier er en lille familie med kun otte arter i Danmark, hvoraf de fleste ikke er almindelige i bymiljøet. Alle arterne er enlige bier med kort tunge, der først kommer frem hen på sommeren (heraf navnet). De har alle et snævert fødevalg og bygger reder i jorden.

Pragtbuksebien (*Dasypoda hirtipes*) bygger dog ofte reder i tilknytning til menneskepåvirkede arealer, på sammenpresset, sandet jord, f.eks. en grusvej, gårdsplads, parkeringsplads eller indkørsel, hvor der typisk forekommer mange reder sammen. Buksebier er store bier med lyse bånd på bagkroppen, og hunnerne har karakteristiske store, orangebrune hårbørster (bukser) på bagbenene. Buksebien samler udelukkende pollen fra planter af kurvblomstfamilien - særligt gule kurvblomster som kongepen (*Hypochaeris radicata*) og høgeskæg (*Crepis* spp.).

Megachilidae – Bugsamlerbier

Bugsamlerbierne er en stor og varieret gruppe af enlige bier. Fælles for de redebyggende bugsamlerbier er, at hunnerne transporterer den indsamlede pollen under bagkroppen i rækker af børsteformede stive hår. Hos de andre bifamilier sidder pollenkurven typisk på bagbenene. Rederne bygges for mange af arterne i eksisterende hulrum, som fores med forskelligt redemateriale. Det er

▲ Redeceller af rød murerbi, *Osmia bicornis*. Et kig ind i et bihotel, hvor man kan se biens redeceller, som er bygget af mudder. Man kan dels se larver, rester af bibrød (gult), samt nogle pupper, som er spundet af silkestråd.

FOTO: LISE HANSTED

derfor også typisk disse bier, som flytter ind i insekthoteller.

De to mest artsrige slægter af bugsamlerbier er bladskærerbier (*Megachile* spp.) og murerbier (*Osmia* spp.), som begge er opkaldt efter det materiale, de fører rederne med. Bladskærerbier skærer cirkelformede udsnit ud af blade, som bier ruller sammen og transporterer hjem til reden. Murerbier bruger mudder til at bygge adskilte celler i et rørformet hulrum, f.eks. en hul plantestængel. Både bladskærerbier og murerbier har et bredt fødevalg og kan ses på mange forskellige planter.

En mere kræsen art er den slanke stor saksebi (*Chelostoma rapunculi*), som også er almindelig i haver, og ses i juni og juli. Den er knyttet til klokkeblomster (*Campanula* spp.), som hunnerne er specialiseret til at samle pollen fra. For hannerne er klokkeblomsterne et godt hvile og overnatningssted, men benyttes også til at søge ly for eventuel regn.

Stor uldbi (*Anthidium manicatum*) er en karakteristisk stor sort bi med gule aftegninger. Hunnerne samler uld fra blade, typisk lammeøre (*Stachys byzan-*

tina), som bruges til at fore reden med. Hannerne er territoriale og forsvarer aggressivt hunnernes foretrukne planter. »Uvedkommende« insekter, herunder humlebier og honningbier, kan lemlæstes, når uldbihannen flyver til angreb med en række af knivskarpe torne, som sidder på halen.

Apidae - Langtungebier

Langtungebier er en stor og varieret gruppe. Mange er store bier, og i byen er det langt overvejende de sociale langtungebier, honningbier og humlebier, man møder. Men langtungebierne omfatter også de små hvepsebier (*Nomada* spp.), som især snylter på jordbier (*Andrena* spp.). De store, tykke og pelsede humlebier er de mest iøjnefaldende af de vilde bier (se PØ 4/2016). De overvintrende dronninger hører til nogle af de første forårsbebudende insekter i det spæde forår. I de lyse sommerdage er de flittigt på vingerne fra tidligt om morgenen til sen aften. Humlebiernes brummen i stokroser og andre sent blomstrende planter hører også sensommeren til.

De første humlebidronninger, som brummer rundt i deres søgen efter egnede redesteder og blomster, hører gerne til lys eller mørk jordhumle (*Bombus lucorum* og *B. terrestris*). Det er en stor, sort humlebi med to gule striber på hhv. forkrop og bagkrop og med en hvid hale. Dronningen vælger et egnet redested, typisk i eksisterende huller i jorden, og grundlægger en koloni. Jordhumle bygger forholdsvist store kolonier, som kan rumme op til flere hundrede arbejdere, der hjælper til med at indsamle føde og passe æg og larver.

En anden almindelig gæst i haven er den lidt mindre gråbrune agerhumle (*Bombus pascuorum*). Den kommer frem lidt senere på foråret, men kan træffes i haven til hen på efteråret. Blandt humlebiernes har den en mellemlang tunge og kan derfor suge nektar fra mange forskellige blomster, men den er særligt glad for ærteblomstrede planter og krydderurter af læbeblomstfamilien. Rederne anlægges som regel i mos og græstuer.

Havevægbi (*Anthophora quadrimaculata*) er en hurtigt flyvende art, der ofte ses i byens haver og parker. Den ligner en lille

humlebi, men kendes bl.a. ved dens meget hurtigere og adrætte flugt. Hannerne står ofte stille i luften, som en kolibri, når de er på udkig efter hunner ved blomsterne. Reden anlægges ofte i mure med løs mørtel, ældre bindingsværk, klinte eller lignede. Til forskel fra de sociale humlebier er vægbier enlige, hvor hver enkelt hun bygger sin egen rede, men ofte samme sted som andre hunner så der opstår redekolonier.

Hjælp de vilde bier i haven

Den høje mangfoldighed af bier i bymiljøet skyldes i høj grad parker og de mange haver, hvor der i løbet af sæsonen og inden for korte afstande altid kan findes blomster og redesteder for bierne. De vilde bier, særligt de små arter, flyver ikke særlig langt - højst et par hundrede meter. Men de små afstande mellem haverne i byområderne gør, at de sagtens kan finde redested og blomsterressourcer (føde) i flyveafstand.

Vil man hjælpe de vilde bier kan man plante gode biplanter - gerne flere forskellige slags, som blomstrer på forskellige tidspunkter i løbet af sæsonen, så bierne ikke løber ind i perioder med sult. Blomsterne skal være pollen- og nektarholdige og ikke »pyntebloster« med mange kronblade.

Redesteder er generelt lidt vanskelige at forudsige, men reder anlægges typisk på uforstyrrede steder. Områder med bar jord, gerne på sandbund, gamle grenbunker, kompostbunker og fuglehuse er set taget i brug. Bihoteller gavner særligt et fåtal af almindelige arter, men giver også gode muligheder for at observere og skabe interesse om vilde bier.

Honningbihold i byerne er blevet populært i nyere tid, og der er derfor også en vis bekymring for, om honningbier kan udkonkurrere vilde bier i bymiljøet. En undersøgelse i Aarhus har dog vist, at der på 12 lokaliteter i byen generelt var en positiv sammenhæng mellem antallet af vilde bier og antallet af honningbier, som blev fanget i fælder. Det tyder på, at områder, som er gode for honningbier også er gode for vilde bier, og at det store fødegrundlag (mange blomster) i byer formentlig udelukker en eventuel konkurrence.

▲ Havevægbi, *Anthophora quadrimaculata*. Han på gul reseda, *Reseda lutea*.

FOTO: HENNING BANG MADSEN

◀ Mørk jordhumle, *Bombus terrestris*. Dronning på honningurt, *Phacelia tanacetifolia*.

FOTO: HENNING BANG MADSEN

► Stor saksebi, *Chelostoma rapunculi*. Hun på nældeklokke, *Campanula trachelium*.

FOTO HENNING BANG MADSEN

▼ Agerhumle, *Bombus pascuorum*. Arbejder på almindelig gærde-vikke, *Vicia sepium*.

FOTO: YOKO L. DUPONT

► Han af stor uldbi, *Anthidium manicatum*.

FOTO: LISE LAURIDSEN

Læs mere:

Dupont, Y. L. og Madsen, H. B.: **Humlebier** Natur og Museum 1/2010
Dupont, Y. L. og Madsen, H. B.: **Se på humlebier i haven** PØ 3/2016
Madsen, H. B. og Dupont, Y. L.: **Vilde bier** Natur og Museum 1/2013

Hjemmeside om vilde bier i Danmark:

www.vildebier.dk

Bivenlig beplantning:

www.biavl.dk/bivenlig/

Søg på **biplanter** på Havenyt.dk